

Punt de Vista

EL PUNT AVUI+

El Punt Avui expressa la seva opinió únicament en els editorials. Els articles firmats exposen les opinions dels seus autors.

ALS CEMENTIRIS DE TOTS ELS CONTINENTS HI HA CREIENTS EN IDEOLOGIES I IDEES ASSASSINES

 Agustí Colomines
i Companys

Professor de la UB. Director de la Fundació Catdem

De dèspotes i creences

El 17 d'agost del 2009, un mes després de la seva mort, vaig escriure un article en aquesta mateixa secció d'opinió sobre el filòsof polonès Leszek Kolakowski. Han passat gairebé dos anys i continuo rere aquest personatge que a l'Enciclopèdia catalana només surt esmentat en l'entrada "Religió". De fet, com ja explicava en aquell article obituari, en porto gairebé quinze, d'anys, descobrint-lo. És una afinitat electiva d'aquelles que no te'n pots estar. Com vaig dir aleshores, vaig tenir notícia d'aquest antic ideòleg dels comunistes polonesos (fins que se'n va distanciar i se'n va anar a l'exili) quan vaig llegir la llarguíssima carta –cent pàgines– que li va adreçar l'historiador britànic E.P. Thompson el 1973 i que després va reproduir al llibre *The Poverty of Theory* (1978). Ara estic preparant una edició crítica d'aquesta carta, i de la satírica resposta de Kolakowski, que va titular *My Correct Views on Everything* (1974), que espero poder publicar un dia o un altre. Hi penso explicar –i sobretot valorar– per què en l'edició castellana del llibre de Thompson, promoguda per Josep Fontana, van desaparèixer els assaigs –entre ells la carta esmentada– que ens mostraven el Thompson més dogmàtic i antipàtic, als antípodes de l'humanista que ens venien que era. L'historiador Tony Judt, que va morir el 6 d'agost de l'any passat, va descriure aquesta operació de maquillatge millor que no pas podria fer-ho jo ara en l'article que va dedicar, precisament, a Kolakowski en el volum *Sobre el olvidado siglo XX* (edició anglesa del 2008).

EN LES HORES ANGLESES DEL SEU EXILI, Kalakowski va escriure una de les històries més lúcides –i més crítiques alhora– del marxisme. Com va indicar Leon Wieseltier en la revista mexicana *Vuelta* (núm. 166 30/09/90), *Els corrents principals del marxisme* (hi ha traducció castellana dels tres volums a Alianza, 1976-78) és una mena d'*Arxipèlag Gulag* d'història intel·lectual europea. Monumental, de veritat. I esfeïdor. Tenia raó Wieseltier quan afirmava que Kolakowski era, per damunt de tot, un estudiós de la creença: "Tots els escrits de Kolakowski –escriu–, la seva dissecció del marxisme i la seva anàlisi, des dels nostres supòsits ordinaris sobre el món quotidià fins a les

GUILLEM CIFRÉ

asseveracions més enlluernadores de la teologia tradicional, està motivat per una inextingible set de saber com l'home pot creure". Un gran enigma, certament. En els cementiris de tots

“Confiar que podem institucionalitzar la germanor, l'amor i l'altruisme equivaldria a institucionalitzar una altra cosa: el despotisme”

els continents hi són enterrats creients en ideologies i idees assassines. No em prenguin per relativista. No hi crec, i per això ho subratllo, de cap manera. Comparteixo la idea que no creure –i no em refereixo a l'aspecte religiós– és empobridor per a un persona; que és impossible no creure. En aquest sentit, l'obra de Kolakowski representa una impecable impugnació del cinisme contemporani. Una de les respostes més lúcides contra la premissa moderna que la recerca de la veritat pot quedar subordinada a un suposat desenvolupament de la cultura. Hi ha veritats i hi ha mentides, com hi el bé i el mal, i de vegades els apòstols de la nova cultura no ho prenen en consideració. Ho esbandeixen, senzillament, amb adjectius condemnatoris.

ELS DISSIDENTS SÓN MAL VISTOS per tot-hom. I per això Kolakowski és un filòsof que no acaba d'encaixar en les etiquetes ideològiques en ús. Té un divertidíssim i instructiu article, que si pogués reproduir sencer, sobre com hom pot ser un conservador liberal socialista. Un espècimen, si ho qualificués un dogmàtic. En el fons, però, la gran majoria de la gent és les tres coses alhora i segons de què es parli. L'article comença explicant que una vegada va sentir una súplica en un tramvia que deia més o menys així: "Avançant cap enrere, si us plau". Kolakowski proposava aquest apotegma com el lema d'una gran Internacional que no existirà mai perquè no garanteix la felicitat, que és la mercaderia que venen totes les ideologies. Prometen el cel a la Terra i això no sempre és possible. I tanmateix, si hi rumiem amb la mirada existencialista del filòsof danès Søren Kierkegaard (1813-55) també podríem arribar a la conclusió que el polonès havia fet seva la dita del de Copenhaguen quan assegurava que "la vida només pot ser compresa cap enrere, però únicament pot ser viscuda cap endavant".

SOM FILLS DE LA TRADICIÓ, ho acceptem de grat o per força. Entre Kalakowski i Kierkegaard hi ha, a més, una singular coincidència: tots dos subratllaven la prioritat de l'existir sobre el conèixer i de l'individu singular sobre la idea universal. I aquesta visió del món és d'una gran modernitat. Existir i ésser individualment són les dues premisses de la contemporaneïtat un cop van deixar de tenir el prestigi que tenien les ideologies del messianisme social. Quina diferència amb els anys de joventut de molts intel·lectuals d'arreu del món, atrapats per les cabòries sobre l'eliminació del mal mitjançant l'aplicació dels mètodes del mal que es deia combatre. Com diria Kolakowski, confiar que podem institucionalitzar la germanor, l'amor i l'altruisme equivaldria a institucionalitzar una altra cosa: el despotisme. No sé si recorden la poètica que en aquest sentit es va incloure en el darrer Estatut d'Autonomia de Catalunya. Era el deute d'alguns polítics d'aquest país amb "*le passé d'une illusion*", per dir-ho a la manera de François Furet. En fi, creguin-me, i torno a subratllar-ho, vagin amb compte amb els dèspotes i els dogmàtics. Sempre maten.